

FEUILLETON

PRACTIJK EN PRINCIPES. (BRIEVEN VAN B. R. BAKKER).

XI.

Aan mijn jongste collega.

Amice,

Natuurlijk heeft je meisje volkomen gelijk. Behalve door het maken van een enkele zijdelingsche opmerking hebben wij ons met het verschijnsel „vrouwelijke collega” niet bezig gehouden. Vermoedelijk omdat, onder de gegeven omstandigheden, bij jou het accent meer op *vrouwelijk* en bij mij meer op *collega* valt.

Deze beide kanten zitten nl. aan het heele vraagstuk vast, waarover G. nu mijn opinie wel eens zou willen weten.

Ik heb er geen bezwaar tegen die eens zwart op wit te zetten. In de tandheekkundige litteratuur is dit meer gebeurd.

So übt Natur die Mutterpflicht
Einstweilen, bis den Bau der Welt
Philosophie zusammenhält,
Erhält sie das Getriebe
Durch Hunger und durch Liebe.

Dit is het geestig slot waarin, Schiller citeerend, een collega zijn meening samenvat aan het eind van een apologie, die in 1899 werd uitgegeven ter rechtvaardiging van een in het Nederlandsch Tandheekkundig Genootschap aangenomen motie, luidende:

„Het Nederl. Tandheek. Genootschap spreekt als zijne meening uit, dat in het belang van den tandheekkundigen stand moet geacht worden, dat vrouwen voorloopig geen deel uitmaken van het Genootschap.”

Het heeft nu geen zin meer over die motie te praten, omdat het „voorloopig” gebleken is slechts tot 1910 te strekken. Maar

het lezen van de verdediging dezer motie door den toenmaligen voorzitter van het N.T.G., *Dr. C. van der Hoeven*, een historisch document, dat met substitutie van enkele woorden kan dienen om de geesteshouding van de mannelijke beoefenaren der vrije beroepen in dien tijd te belichten, is zeer de moeite waard. Meer nog is dit het geval met het hierop volgende artikel van C. W., dat, hoewel prachtige illustratie van een niet meer zoo dikwijls voorkomende denkrichting, als apologie is mislukt; daartoe is het te objectief. ¹⁾

De bekwame schrijver zal, als hem ooit dit epistel in handen mocht komen, het mij wel niet ten kwade duiden, dat ik niet polemiseer tegen wat hij ruim 30 jaren geleden schreef. Mijn eenige opmerking, en uitgangspunt voor mijn betoog, is, dat hij indertijd wat veel aan *Liebe* en wat weinig aan *Hunger* scheen te denken. Met welke insinuatie ik slechts bedoel, dat hij de biologische kant van het probleem, dat hij behandelde, wat sterk op den voorgrond plaatste en de oeconomische wat stiefmoederlijk bedeedde.

Als men spreekt over de vrouw en de studie en de uitoefening der tandheelkunde, of, om de zaak voorloopig iets algemeener te stellen, als men „de vrouwenkwestie” behandelt, dan is het ook m.i. methodisch zeer gewenscht uit te gaan van biologische beschouwingen.

Niemand zal eerder dan C. W. zelf het met mij eens zijn, dat biologische problemen reeds sedert de menschheid vuur leerde maken wel eens onverbrekkelijk verbonden waren met oeconomische. Langen tijd later, toen er een vrij gecompliceerde menschen-maatschappij was gegroeid, kwam in sommige vraagstukken al meer oeconomie en al minder biologie. In de, laten wij zeggen, laatste vijftig jaar soms zoodanig, dat C. W. tot deze uitspraak komt: „Het huwelijk is tegenwoordig veel meer een economische dan een biologische band.”

„Voor de vrouw is het huwelijk het voornaamste middel van bestaan; zij moet streven — als zij op haar toekomst bedacht wil zijn — zich met een man te vereenigen, wiens economische positie, wiens vermogen en inkomen, haar en hare eventueele kinderen in den strijd om het bestaan voor ondergang bewaart, en daartoe is zij dikwijls genoodzaakt lichamelijke en moreele gebreken des mans op den koop toe te nemen.” ²⁾

Zoo, dat stukje moet je van buiten leeren en dan moet je

¹⁾ T. v. T. 1899 blz. 30—37 en blz. 38—81.

²⁾ C. W. in T. v. T. 1899 pag. 75 e.v.

eens afwachten wat G. doet, als jij halfweg bent met je declamatie!

Dan zul je het volgende ontdekken:

„Vele vrouwen, en juist de intellectueel en moreel sterkeren, voelen dan ook een afschuw tegen het zich aanbieden op de huwelijksmarkt en het aangaan van een huwelijk, alleen om verzorgd te zijn. Zij trachten een werkkring te vinden, die haar een zelfstandig bestaan waarborgt; zij behoeven dan niet om geld te trouwen; zij kunnen dan wachten tot zij een man harer keuze gevonden hebben en meer kans hebben, werkelijk gelukkig te worden; blijven zij ongehuwd, dan vinden zij in haar beroep niet alleen het middel van bestaan, maar ook een levens-taak en een afleiding, die het ontbrekende echtelijke geluk min of meer doet vergeten. Dergelijke vrouwen hebben van haar standpunt uit zeker gelijk, te eischen, dat men haar den toegang tot geen enkel beroep weert, dat zij meenen te kunnen vervullen.” ¹⁾

Nog eens, ik polemiseer niet tegen C. W., alhoewel ik soms tenauwernood aan de verleiding ontkom, dit wel te doen. Och, waarom zou ik ook eigenlijk polemiseeren? Over de hoofdzaak zijn wij het eens, hierover nl. dat, biologisch gesproken, het wijfje, net als het mannetje trouwens, honger krijgt, als het niet op tijd voedsel tot zich neemt, en dat oeconomisch gesproken, de vrouw, als zij om de een of andere reden van het huwelijk als broodwinning afziet, moet zorgen op een andere manier aan de kost te komen.

Jij en ik zullen het wel over meer dingen eens zijn, die dit vraagstuk raken, — of misschien ook niet, want het is mogelijk, dat jij toch ook nog een stukje van den ouden Adam blijft, — maar G. en ik dan toch zeker; b.v. hierover:

„Vanaf praehistorische tijden was de vrouw door haar biologische functies, en door de noodwendig hieruit voortvloeiende beperkingen, onvrij en den man ondergeschikt; godsdienst, recht en zeden heiligheden en bevestigden dezen toestand. De oeconomische verhoudingen dreven haar nog niet in den concurrentie-strijd met den man; zelfs de slavine was niet de concurrente maar wel de lijdensgezellin van den slaaf; er waren in de oudheid dan ook wel slavenopstanden, maar geen vrouwenbewegingen.”

„In 1788 waren in Engeland en Schotland reeds 142 fabrieken, waarin niet minder dan 59.000 vrouwen (en 48.000 kinde-

¹⁾ t. a. p.

ren) werkten. In 1760 vindt men in Frankrijk, in St. Quentin voornamelijk, aan den weefstoel reeds 60.000 vrouwen bezig met fabrieksarbeid." ¹⁾

Denk je, dat deze vrouwen weigerden zich op de huwelijksmarkt te presentereeren en nu trachtten het echtelijk geluk in een zelfstandige carrière te vergeten, dan ben je mis.

Toen al, een honderd jaar vóór het N.T.G. zijn historische motie aannam, was het een dwaasheid, zij het dan een onschuldige dwaasheid, te betoogen, dat de vrouw *in huis* haar terrein moest zoeken. Toen al was de arbeidskracht aan de boeien van het huis ontsnapt. De vrouwen en dochters van het arbeidende volk, die in steeds omvangrijker massa gedwongen waren zich een broodwinning te zoeken, stroomden naar de industrie, die ongeschoolde krachten gebruiken kon. Tot aan de tweede helft der negentiende eeuw bleven de burgerdochters verschoond van de dwang tot geld-verdienen. Zij leefden „in het huishouden en voor de opvoeding der kinderen”, dikwijls echter uitsluitend voor het genoegen der belletrie, der beeldende kunst of in andere vermomde lediggang. De verarming der burgerstand voornamelijk noodzaakte eindelijk ook hen tot arbeid, die hun, daar zij tot nu toe de alleen juiste verhouding van man en vrouw hadden gezien, in een onderhouden van de laatste door den eerste, niet alleen zwaar viel, maar haar ook een zooveel mogelijk te verbergen schande leek. Met de vrouwen der handarbeiders deelden zij hetzelfde lot: door den nood tot arbeid te worden gedreven; en beide groepen hadden ook nog iets anders met elkaar gemeen: *het ontbreken van elke vorming tot een beroep*.

Maar terwijl voor de eersten, dank zij de ontwikkeling der machinale techniek, plaats genoeg was, stonden de laatsten voor gesloten deuren, waarbij onverstand en vooroordeel de wacht hielden, — ja, tot in 1899 nog!

De arbeidster streed reeds lang *mèt* den man den strijd om het bestaan, toen de vrouw uit burgerkring nog *tegen* den man moest kampen om zich een plaats naast hem te veroveren.

¹⁾ Citaten uit mijn eigen nog niet uitgegeven oeuvre.

Zie verder: Lippert: Kulturgeschichte der Menschheit; Gide: Etude sur l'histoire privée de la femme; Bucher: Entstehung der Volkswirtschaft; Genesis XVI; Deuteronomium XXV; Mommsen: Römische Geschichte III; Ephesen V; Korinthen XI en XIV; Norrenberg: Frauenarbeit und Arbeiterinnenerziehung in Deutscher Vorzeit en zie ook Hartmann von der Aue: „Iwein”. Ten slotte: Schoenlanck: Soziale Kämpfe vor dreihundert Jahren.

Stel je voor, dat dit ook bij het 2de theoretisch hoorde!

Omstreeks dien tijd van 1899 amice, waren er zuiver biologisch gesproken, in de landen van West-Europa op iedere 1000 mannen statistisch en gemiddeld 1044 vrouwen te vinden. ¹⁾ Een met cijfers te staven feit nu is, dat de gezinnen der beter gesitueerden kleiner zijn dan de gezinnen der minder welgestelden. „De hoogere klassen evenwel zijn relatief weinig vruchtbaar,” zegt C. W. ²⁾ Dit evenwel is een hypothese; dat zij relatief weinig vruchtdragend zijn, is een feit. De Fransche bevolking b.v. in zes. welvaartsklassen verdeelend, vindt men van de laagste naar de hoogste per 1000 vrouwen, die voor het moederschap in aanmerking zouden kunnen komen: 108, 95, 72, 65, 53 en 34 geboorten per jaar.³⁾ Daarnaast heeft men ook aan de hand van veel cijfers weten vast te stellen, dat de grootste gezinnen procentsgewijze de meeste jongens tellen.⁴⁾

Eindelijk heeft men voor een aantal landen de verschillende gegevens gecombineerd en berekend, dat per 1000 mannen tusschen 25 en 45 jaar gemiddeld 1160 vrouwen voorkomen, die tusschen 20 en 40 jaar oud zijn.

Als nu alle mannen trouwden ... maar dat doen ze niet; een op het oogenblik niet voor mij volkomen controleerbaar gegeven zegt, dat slechts 90 % geneigd zijn een vaste arbeidsovereenkomst met een vrouw aan te gaan, — dán zouden dus per 100 getrouwden nog 16 ongetrouwde vrouwen overblijven. Nu trouwen er 90 en blijven er 26 „ledig”. Nou, die stumpers, oeconomisch gezien bedoel ik, hebben toch zeker gelijk, dat ze intijds voor een broodwinning zorgen?

Als er nu maar een middeltje was — ze zijn tegenwoordig erg ver met door de serologische reacties ook aan te geven wat in de toekomst nog dreigen kan — om b.v. op zestienjarigen leeftijd te bepalen, welke meisjes zullen trouwen en welke niet, dan waren we weer een heel eind verder. Maar dat vertoont zelfs de knapste p H-specialist nog niet.

Toen G. in '26 de tandheekkunde koos, had ze geen besef, dat haar het geluk beschoren zou zijn bovendien jou te ontmoeten! Omdat, ik zie nu de zaak (het huwelijk meen ik) weer als een oeconomische „band”, de jonge vrouwen niet weten of voor hen in de toekomst „vast werk” is weggelegd, of dat ze

¹⁾ Georg von Mayer: Statistik und Gesellschaftslehre. Freiburg 1897.

²⁾ t. a. p. blz. 62.

³⁾ J. Bertillon: „De la dépopulation de la France.” 1895.

⁴⁾ Geissler: Beiträge zur Frage der Geschlechtverhältnisse der Geborenen.

c.q. zouden moeten gaan „stempelen”, omdat ze niet kunnen weten, of ze bij de negentig uitverkorenen of bij de zes- en-twintig verworpenen zullen hooren, nemen zij het zekere voor het onzekere en onder het motto: één diploma in de hand is beter dan tien mannen in de lucht, zorgen zij voor een werkkring, waarin zij brood en „afleiding” kunnen vinden.

Zijn we er nu? O, neen, bij lange niet. Het vraagstuk is niet meer: zal de vrouw trouwen of werken; althans dit is het niet meer uitsluitend. De vraag voor al grooter kring wordt: hoe kan de vrouw trouwen en werken.

Bij overheidsbedrijven kent men arbeiders in vaste dienst, in losse dienst, en in los-vaste dienst. Zooals je ziet, loopt deze indeeling zoo ongeveer parallel met die, welke wij in het brugwerk kennen. En een dergelijke classificatie zou je biologisch in het huwelijksleven ook kunnen maken. Maar hier komt er nog een groep bij, als je het oeconomisch aspect niet vergeet, nl. die van de *niet-betaalde vaste dienst*. Niet omdat de manwerkgever zijn werknemster niet *wil* betalen, maar omdat hij het niet *kan*. Terwijl aan den eenen kant de hoeveelheid arbeid, die in het gezin verricht *moet* worden, zienderoogen afneemt, blijkt aan den anderen kant de man in de burgerlijke beroepen niet meer in staat alléén in de behoeften van het gezin te voorzien, m.a.w. de vrouw moet mee verdienen, buiten het gezin. Dit is geen uitvinding van mij, amice; een Deensche statistiek toont ons, dat van de vrouwen in burgerlijke werkkring er ruim 55% gehuwd zijn. Op het oogenblik heb ik geen tijd om een uitgebreide tandheelkundige statistiek te gaan bewerken, maar een vluchtig inzien van een der almanakken van tien jaar geleden leert mij, dat toen aan ons instituut 52 meisjes studeerden, waarvan er nu 22 praktijk uitoefenen. *Van deze 22 zijn er elf getrouwd!*

Ik waag mij aan de voorspelling, dat ook in de tandheelkunde het percentage der getrouwde werkende vrouwen zal toenemen. Hiervoor zie ik drie oorzaken: 1e omdat het inkomen der mannen, met wie onze vrouwelijke collega's trouwen, als regel niet beantwoordt aan de eischen, welke het jonge paar stelt;

2e. omdat nog de tandheelkunde aan de jonge vrouw gelegenheid geeft betrekkelijk gemakkelijk dat inkomen te verhoo- gen met een bedrag dat relatief vrij aanzienlijk is:

3e. omdat vele der gestudeerde jonge vrouwen, ook al zou dit finantieel mogelijk zijn, geen lust meer hebben om zich uitsluitend aan de huishouding te wijden, omdat zij van hun vak zijn gaan houden, omdat de huishouding hun geen levensvulling

meer kan geven, omdat zij in velerlei opzicht nu eenmaal andere vrouwen zijn geworden dan indertijd hun oma's waren.

Mag ik je in vertrouwen eens wat zeggen? Als mijn kijk op de studenten mij niet bedriegt, amice, dan zijn in hun opvattingen en in hun gezicht op den tijd van nu en op den tijd, die komen gaat en die *hun* tijd zal zijn, de meisjes de jongens een heel eind vooruit. Onder de jongens zit nog heel wat van de geest uit de vorige eeuw, de meeste meisjes zijn daar boven uit.

Als je je nu verbeeldt, dat ik in dit epistel tóch de vraag heb beantwoord, die jij vroeger al eens stelde: naar de wenschelijkheid van een dubbele practijk, maar dan nu bedoeld voor G. en jou, dan vergis je je ten eenenmale.

Want, nietwaar, noch in de oeconomie noch in de biologie zal het concrete geval altijd zich voegen naar de algemeene regels, die door menschenhersens uit de synthese van een feitenconglomeraat zijn geconstrueerd.

Hoeveel „Liebe” en hoeveel „Hunger” jullie wereldje zal regeeren, moet je samen maar trachten vast te stellen.

Ik wensch je er een dosis filosofie bij en ben

als altijd

t.t.

BAKKER.